

HOLMEDALS KYRKOGRÅRD

Fastighetsbeteckning:	Holmedals prästgård 1:32, 2:1.
Gravskick:	Kistgravar, urngravar, minneslund.
Antal gravsättningar:	10 st/år de senaste 5 åren.
Befolkningsutveckling:	År 1805: 1270, år 1900: 2322, år 1995: 689, år 2016: 1340. ⁷³
Tillkomst:	Medeltid
Utvidgningar:	1876, 1950, 1981, 2012.
Area:	ca 34 818 m ²

Holmedal består av smala dalgångs- och strandbygder längs en vik av Stora Le med anslutande vattendrag. Allt omgivet av kuperade skogsmarker. Ortnamnet (*Holmadalir*) anses åsyfta en dal vid Holmedalssjön eller en dal längs ett vattendrag. Holmedal har varit befolkat länge och här finns omkring trettiofem kända forn-lämningar, däribland två gravfält från järnåldern.⁷⁴ Redan under medeltiden fanns en kyrka i Holmedal. Enligt traditionen ska en enkel stavkyrka ha stått på den s.k. Filperskleva vid Holmedalssjöns södra ände, innan nuvarande kyrkplats togs i bruk.⁷⁵ Den nuvarande stenkyrkan från 1857, har föregåtts av två äldre träkyrkor ungefär på samma plats, ca 200 meter västerut. En träkyrka från 1268 ersattes av en ny kyrka år 1686. Den sistnämnda revs i samband med att den befintliga kyrkan uppfördes.

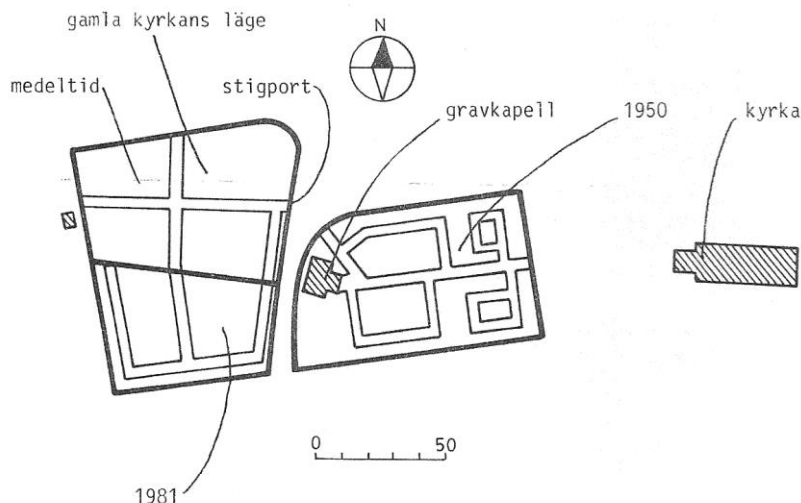
Ett stycke söder om gamla kyrkogården finns församlingshemmet och förvaltningsbyggnaden. De är ursprungligen uppförda som vårdhem respektive annex under 1930-talet. I miljön kring kyrkan finns även ett antal byggnader som numera är i privat ägo; söder om gamla kyrkogården ligger prästgården med nuvarande manbyggnad från 1806 samt den s.k. Karl XII-stugan från 1715, flyttad och återuppförd 1739. Båda byggnaderna är förklarade som byggnadsminnen. Karl XII-stugan ägs av Karlstads stift. På andra sidan vägen, mitt emot församlingshemmet, ligger en f.d. tjänstebostad för kyrkvaktmästaren. I miljön nordväst om kyrkan finns också den f.d. sockenstugan och klockargården från 1825. Den sistnämnda påbyggdes med en andra våning 1865.⁷⁶ Sydost om kyrkan ligger Holmedals hembygdsgård.

⁷³ År 2016 omfattar befolkningen den sammanslagna församlingen Holmedal-Karlanda.

⁷⁴ www.ne.se

⁷⁵ Hillgren 1988, Erixon (red.) 1964.

⁷⁶ Hillgren 1988.

Översikt
utvidgningsområden,
ur *Begravningsplatser i
Värmlands län 1988*.

På översikten visas ett
litet skjul väster om
muren. Det är numera
borta.

HOLMEDALS KYRKOGRÅRDS HISTORIK

Holmedals kyrkogård består av fyra olika områden. På det östra området ligger nuvarande kyrka på kyrkotomt. Här sker inga begravningar. Väster om kyrkan ligger 1950 års utvidgning vilken kallas övre kyrkogården. Längst i väster ligger gamla kyrkogården, vilken utvidgades söderut med ett område 1981, vilken kallas nya kyrkogården.

Den äldsta kyrkogårdsdelen har medeltida ursprung. I dag markerar en minnessten platsen för den första kyrkan från år **1268**. Den ursprungliga kyrkogården utgjordes av marken närmast kyrkobyggnaden och var relativt liten.

En karta från **1642** visar en kyrka med västtorn, omgiven av en hägnad med en markering vilket kan vara en stigport. En stigport finns i dag i den östra kyrkogårdsmuren. Fasaden pryds av smidda siffror som bildar årtalet **1681**. Ett gammalt foto i Årjängs kommuns bildbank, vilket tagits av Axel Gunnar Ödvall verksam 1903-47, visar dock att siffrorna då bildade årtalet **1618**. Om markeringen på 1642 års karta verkligen är en stigport skulle årtalet 1618 vara riktigt, men årtalet är inte klarlagt. En senare karta från 1797 visar vad som förefaller vara två stigportar, en i öster och en i väster. I *En bok om Holmedal* skriver författaren, möjligen utifrån en tolkning av samma karta, att en till stigport i liknande utförande har funnits i den västra muren, men att den revs i samband med att gamla kyrkan revs och den nya stenkyrkan uppfördes åren 1854-1857.⁷⁷

1686 ersattes medeltidskyrkan av en ny träkyrka. Den senare ska ha liknat Trankils kyrka och finns avbildad på en målning gjord av J. Olsson år 1934. Bilden är gjord utifrån uppgifter av gamla sockenbor, men detaljerna kan såklart vara konstnärens egna tolkningar. Målningen visar en stor öppen gräsyta söder om kyrkan och stigporten. De äldsta gravplatserna finns med, liksom ett antal vita träkors samt några smideskors. I den sydvästra delen av kyrkogården kan en timrad byggnad ses. Möjligen ska det föreställa ett benhus eller en likbod. Några uppgifter om en sådan byggnad har i övrigt inte påträffats.

Ett protokoll från en biskopsvisitation **år 1805**, ger information om rutinerna på kyrkogården. Här anges att de anhöriga själva grävde gravarna efter anvisning av kyrkvaktaren, och att liken skulle stå ovan jord åtta dagar innan de begravdes.⁷⁸

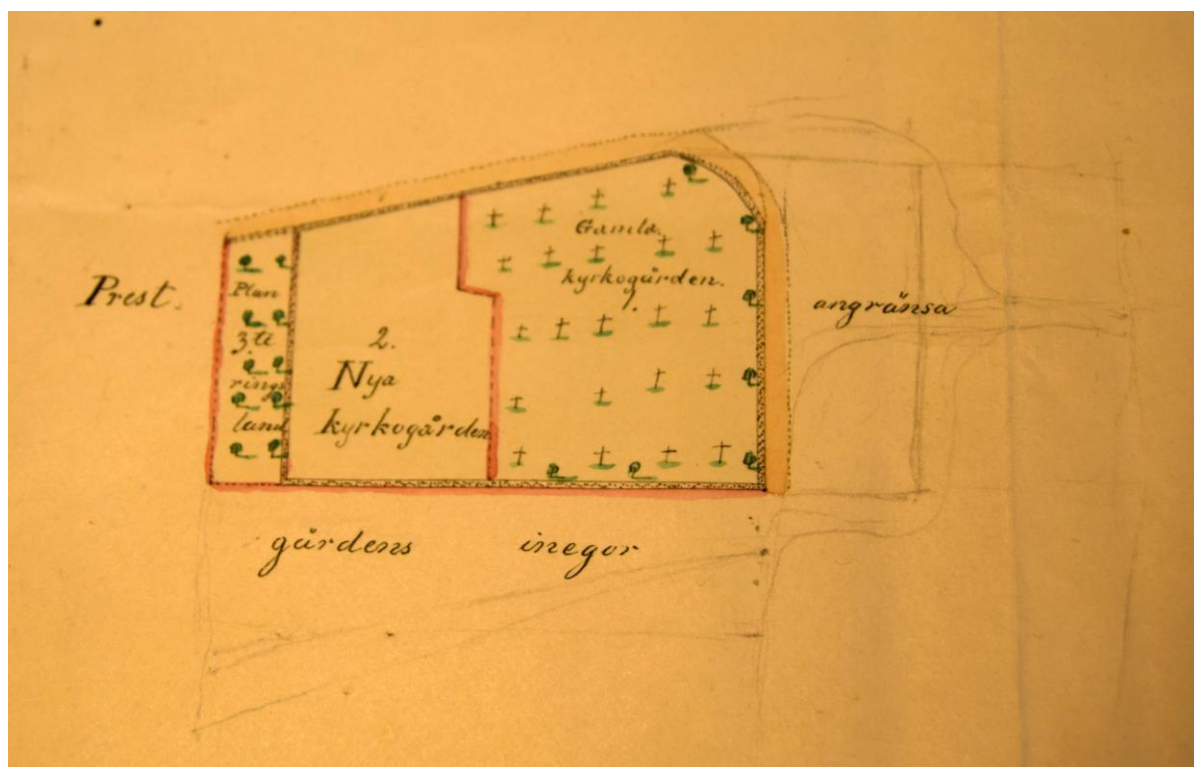
⁷⁷ Johannesson 1965.

⁷⁸ Johannesson 1965.

1825 uppfördes en sockenstuga. Denna påbyggdes år 1865 och inrymde då en skolsal i övre våningen. Här var skola tills kyrkskolan byggdes år 1904.⁷⁹

1854-1857 uppfördes en ny stenkyrka och den gamla träkyrkan revs. Det uppges att man valde en ny plats eftersom grundförhållandena var för dåliga och att kyrkogården var för trång.⁸⁰

1876 upprättades en karta över en utvidgning av gamla kyrkogården österut. Den visar även ett föreslaget "planteringsland" längst i öster. Det är oklart om det avsåg en nyttoodling eller om det var tänkt som någon slags avgränsning av kyrkogården. Kartan visar att kyrkogården omges av en stenmur och att prästgårdens inägor ligger utanför. Några ingångar redovisas dock inte. Någon har i efterhand skissat med blyerts på kartan, troligen för fortsatta utvidgningar. I en handling angående avsöndring av mark från Holmedals prästgård, fastställdes att pastorn A. Unger skulle erhålla en årlig avgift från församlingen, motsvarande avkastningen för hans minskade markegendom. Lantmätaren skrev att markområdet utgjordes av en grushåla, som inte lämnade någon annan avkastning än grustäkt. Han föreslog en årlig avgift till pastorn motsvarande värdet av 1 kubikfot råg.⁸¹

"Karta över gamla och nya kyrkogårdarne jemte föreslaget planteringsland uti Holmedals socken", upprättad av kommissionslantmätare Ernst Fjellman år 1876. Sifferbeteckningarna betyder; 1. Gamla kyrkogården, 2. Nya kyrkogården, 3. Planteringsland. Avfotograferad och beskuren karta, Värmlandsarkiv.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Handling ang. avsöndring av mark från Holmedals prästgård, Ernst Fjellman 28.7.1876, Värmlandsarkiv.

Målning av Holmedals gamla kyrka och kyrkogård sedd från söder. Målningen är gjord av J. Olsson 1934 utifrån uppgifter från gamla sockenbor. Tavlan finns i Holmedals kyrka.

På gamla kyrkogården, i kvarter 1, står en minnessten över den tidigare kyrkan. Inskriptionen lyder; "Här stod fordom templet i Holmedal från år 1268 till år 1857 Guds ord blifver evinnerliga".

Holmedals nuvarande kyrka från 1857 sedd från nordväst, okänt år.
Foto: J. Söderblom, Kulturmiljöbild, Raä.

Stigporten i gamla kyrkogårdens östra mur. På detta foto bildar siffrorna av smide på fasaden årtalet 1618. I dag har siffrorna bytt plats och årtalet 1681 anges. Det råder osäkerhet om vilket som är det rätta årtalet. Foto: Axel Gunnar Ödvall, verksam 1903-47, Årjängs kommuns bildbank.

1931 upprättades en gravkarta över gamla kyrkogården av distriktslantmätare G. Bengtsson. Den visar en indelning i fyra stora kvarter så som det är i dag, men med en annan numrering. Ritningen indikerar att gravraderna längst i väster, med många små gravplatser, nyttjades som allmänområden. Här gravsattes enskilda utan gravrätt i löpande ordning. Några enstaka äldre familjegravar finns vid muren. De båda kvarteren i öster, vilket är den äldsta kyrkogårdsmarken, uppvisar både enkelgravar och stora familjegravar.

1936 renoverades den gamla kyrkogården efter ritningar av arkitekt Einar Lundberg, som även ansvarade för kyrkans renovering vid denna tid. Arbetet innebar bl.a. att terrasser anlades mot väster på gamla kyrkogården. Det gjordes nya grusgångar och nya häckar planterades.⁸² Då trädgårdsarkitekt Edvard Jacobson tog fram en gravkarta och ett renoveringsförslag redan år **1933** så samarbetade troligen de båda arkitekterna. Jacobsons gravkarta visar plattgångar i kvarteren, men troligen anlades smala grusgångar istället, vilka finns i området i dag. Många gravrader på allmänområdet skulle ges bakgrund av buskar, men de gravrader som uppvisar sammanhängande familjegravar gavs troligen bakgrund av häckar. Mot kyrkogårdens mittgång syns också sidohäckar, vilket bidrog till att skapa särskilda avdelningar. På kartan har kyrkogården en trädkrans liksom en allé längs mittgången.⁸³ I dag har många av dessa buskar, häckar och träd försvunnit.

I samband med gamla kyrkogårdens renovering skedde även förändringar på området närmast kyrkan. Församlingen önskade ett mer vårdat utseende och ett förslag av direktör Frans Johansson, Stensborgs trädskola i Karlstad, föreslog plantering av vildvin vid kyrkans södra långvägg, samt några buskar och rosor. En arkivhandling berättar hur det såg ut utanför västra kyrkporten innan arbetet; *"Förutom raden av aspar innanför muren runtom finns på kyrkplanen intet planterat. Marken är betäckt med gräs, mossa och i östkanten blåbärsris. Märken synas efter tre blomsterrabatter nedanför stora trappan."*⁸⁴

Huvudentrén till kyrkan fanns ursprungligen i norra muren, eftersom landsvägen gick i öst-västlig riktning på norra sidan av muren när kyrkan byggdes. På 1930-talet gick vägen istället utanför västra muren och man beslutade därför att göra en ny huvudentré i väster. Från vägen anlades trappor som anslöt till en trappa utanför kyrkans västra port. Nya trappor anlades även vid norra och södra ingångarna. Detta arbete utfördes dels av O. Eklund, Hajom, och hans medhjälpare, och dels av stenhuggaren Nils Guldbransson, Myrvarv, och hans arbetslag. Smidesarbetet till grindar och järnräcken utfördes av smidesmästarna And. Jonasson och Elov Eriksson, Myrvarv. Det sprängdes också i berggrunden för ett pannrum under kyrkan i öster. Problem tillstötte då man träffade på en källader. Man beslutade för den skull att även spränga ett utdragsdike. En brunn göts också i kyrkans pannrum, vilken försåg pannan med vatten. En vattenledning drogs även upp till sakristians piscina. Kyrkoherde Jacob Stake refererade till denna händelse i sitt tal vid återinvigningen av kyrkan den 15 november 1936 "Han själva skadan Tvingar att tjäna dig till gagn".⁸⁵

---

⁸² *Begravningsplatser i Värmlands län 1988*, Fastställande av ritningar, Kungl. Byggnadsstyrelsen 02.05.1936, Värmlands Museum.

⁸³ Karta och renoveringsförslag vid Holmedals kyrkogård, Edvard Jacobson okt 1933, Holmedals kyrkogårdsförvaltning.

⁸⁴ PM för reparation av Holmedals kyrka. Jakob Stake 10.10.1933, Värmlands Museum.

⁸⁵ "Holmedals kyrkorestaurering färdig", *Nya Wermlands-Tidningen*, 12.11.1936, Värmlands Museum.

1939 lämnade kyrkoherde Jakob Stake upplysningar till Domkapitlet om praxis gällande gravrätten inom Holmedals församling. Han uppgav då att det var först några år tidigare som man börjat lägga upp en gravbok och fått till stånd mer ordnade förhållanden (troligen då 1931 års gravkarta upprättades). Gravplatser hade visserligen försålts med nyttjanderätt, men utan gravbrev eller anteckning om platsen. Stake skrev att de nu inte upplät gravar till full äganderätt eller på all framtid, utan endast på 20 år. Om det inte fanns någon nyttjanderättsinnehavare, vilket var ovanligt, "kände kyrkogårdsnämnden ansvar för gravens vård".⁸⁶

Den 8 juli 1951 invigdes ett nytt kyrkogårdsområde beläget mellan den gamla kyrkogården och kyrkan. Denna del kom att kallas den övre kyrkogården. Huvudritningarna upprättades återigen av arkitekt Einar Lundberg, Stockholm, men plantering skedde troligen i etapper under 1950-talet efter trädgårdsarkitekt Samuel Kaldéns förslag. Arbetet var tänkt att utföras redan tiotalet år tidigare. Församlingen hade dock många utgifter med kyrkans restaurering, skolhus och lärarbostäder, vilket fördröjde arbetet. Anläggningen skedde under tre års tid och för entreprenaden stod Einar Olsson, Tveten. Muren lades med granit hämtad från trakten och för arbetet stod Albert Andersson, Algot Axelsson och Josef Johansson, Holmedal.⁸⁷ Samuel Kaldéns gravkarta från år 1957 visar en central sittplats med en brunn, omgiven av fyra träd. I dag är brunnen borta, men fyra klotlönnar markerar platsen. Strax intill ligger en häckomgärdad serviceplats. En avdelning söder om gravkapellet var avsedd för urngravar, och gravraden innanför östra muren är avsedd för prästgravar.⁸⁸ I kvarter 6 och 7 lades plattstigar av oregelbundet formad glavaskiffer. I övrigt anlades grusgångar, och även enbart gräsgångar. I växtförteckningen finns björk, lind och rysk lönn. Rygghäckar av amerikansk hagtorn planterades, liksom några solitära buskar av sorterna schersmin, ros och spirea.⁸⁹

1955 uppfördes ett gravkapell med kylrum och redskapsbod i västra delen av det nya utvidgningsområdet. Ritningarna togs fram av arkitekt Gösta Fredblad, Halmstad och för arbetet stod byggmästare Klas Vennberg.⁹⁰

1981 skedde en utvidgning söder om den gamla kyrkogården, efter förslag av landskapsarkitekt Friedhelm Boes.⁹¹ Denna del kallas i dag nya kyrkogården. Området anlades med ett antal "gravfält", avgränsade av oxbärshäck. I varje avdelning anlades en plattgång av skiffer. En gravrad finns längs häcken och två alternativt tre gravrader finns i gemensam gräsmatta. Inne i kvarteren planterades rönn och oxel. Centralt på området anlades en sittplats vid en vattendamm, omgiven av vresros, oxel och rosenapel. Som yttre avgränsning planterades häggmispel och i gränsen mot gamla kyrkogården planterades bergtall och ölandstok. Spirea och syren anges också i växtförteckningen. I trädkransen utanför södra gränsen planterades grupper av björk respektive tall.⁹² I dag återstår några björkar, men tallarna finns inte kvar.

---

⁸⁶ Brev till Domkapitlet från Jakob Stake, 9.10.1939, Värmlandsarkiv.

⁸⁷ "Holmedals kyrka har nu utvidgats", *Karlstads Tidningen* 3.6.1950, Värmlands Museum.

⁸⁸ Holmedals kg, gravkarta nya delen, Samuel Kaldén 23.9.1957, Värmlandsarkiv.

⁸⁹ Holmedals nya kyrkogård, planteringsförslag, Samuel Kaldén 6.4.1960, Värmlandsarkiv.

⁹⁰ Ritningar och arbetsbeskrivning daterade 24 maj 1954, Värmlandsarkiv.

⁹¹ Arbetsbeskrivning utvidgning Holmedals kg, F. Boes 6.6.1978, Värmlandsarkiv.

⁹² Holmedals kg, plantering, utrustning, Edvard Jacobsons eftr. Landskapsarkitektbyrå LAR 06.06.1978, Värmlandsarkiv.

2008 gavs tillstånd att anlägga ett nytt urngravsområde om 60 m² i sydvästra delen av nya kyrkogården. Platsen hade inte tagits i bruk för begravingar och bestod av en trädbevuxen gräsyta med plattgångar. Ett antal träd togs bort och nya gångar anlades genom återanvändning av befintliga plattor. Urngravarna anlades i två rader med mellanliggande plattgång.⁹³

2010-2012 anlades en minneslund i sydöstra gränsen på 1981 års område. Ritningar upprättades av arkitekt Marianne Åstedt, Holmedal och arbetet utfördes i egen regi och med egen personal. Ett unikt förhållande är att dåvarande Tångens Missionsförsamling bidrog med 100 000 kr till anläggningskostnaden. Minneslundens är placerad med utsikt över gården och Holmedalssjön. Befintlig björk och tall i trädkransen togs bort och en mindre utfyllnad av marken skedde mot väster. Minneslundens smyckningsplats gavs en kvadratisk form med naturstensbelagd markyta. Längs sidorna gjordes rabatter. Den norra och östra sidan planterades med avgränsande tujor och i rabatterna mot söder och väster planterades perenner. Fyra rönningar markerar platsens hörn och i mitten anlades några källstenar. Vid smyckningsplatsen placerades en vas- och ljushållare i smide, tillverkad av Ingmar Thorängen, Karlanda. I samband med dessa arbeten anlades en grusad parkeringsplats sydväst om 1950 års kyrkogård. Utmed vägen mot prästgården i öster nyplanterades fyra oxlar.⁹⁴

2016 renoverades kyrkogårdens murar av Sten & Vagarbeten AB, Karlstad. Muren norr om kyrkan renoverades på fyra ställen, omfattande 55 m. På den södra mursträckningen renoverades också 6 m. Den övre kyrkogårdens mur renoverades på flera ställen. Totalt renoverades 43 m av den södra mursträckningen, och sex meter av den östra muren.⁹⁵

---

⁹³ Länsstyrelsens beslut daterat 2008.09.23, Värmlands Museum.

⁹⁴ Länsstyrelsens beslut daterat 2007.02.19, Värmlands Museum.

⁹⁵ Rapport gällande antikvarisk medverkan vid renovering av stenmurar, rapportnr 2017:4 Antikvarietjänst Eld & Forsberg AB.

Ritning gjord av Hushållningssällskapet i Värmland. Tillägg med röd text har gjorts i efterhand av Carina Libeck.

KYRKOGRÅRDEN I DAG

Holmedals kyrka ligger högt i en sluttning ovanför Holmedalssjön, i utkanten av odlingsbygden. Kyrkplatsens tre olika delar skiljs åt av vägar. I öster ligger nuvarande kyrka på en höjd omgiven av stenmur. Här sker inga begravningar. Väster om kyrkan ligger övre kyrkogården, vilken utgörs av 1950 års utvidgning. Detta område sluttar svagt mot väster och den östra delen är något förhöjd. Längst i väster, i sluttningen ned mot sjön, ligger gamla och nya kyrkogården samt minneslunden. Begravningsplatsen omges av vägar och bebyggelse i norr och öster, och av gården och skogsmark i söder och väster.

Norr om kyrkan finns ett garage som härrör från 1930-1950-talet. Vid gamla kyrkogården står en stigport från 1681 (eller ev. 1618) och på 1950-talets område finns ett gravkapell från 1955. Söder om gamla kyrkogården och prästgården, ligger församlingshemmet och förvaltningsbyggnaden från 1930-talet. Parkering sker norr om kyrkan, öster om den övre kyrkogården samt öster om minneslunden.

KVARTER

På gamla kyrkogården finns kvarter 1-4. På övre kyrkogården finns kvarter 1-7. På den nya kyrkogården används en löpnummerserie till hela området (1-420, osv).

GAMLA KYRKOGRÅRDEN, kvarter 1-4.

Ingång till kyrkogården sker genom stigporten i öster. Området avgränsas av en sten- och stödmur, samt av hagtornshäck i norr, väster och öster. Utanför muren i söder finns nya kyrkogårdens avgränsande plantering av bergtall och spireabuskar. Utanför kyrkogårdsmuren, i norr och nordväst står tre björkar. I övrigt finns ingenting kvar av den tidigare trädkransen. Inne på området, längs mittgången, finns enstaka lönnar och en lind. I gränsen mot nya kyrkogården står två rönnar.

Vid en gravplats har två tujor växt sig höga. Rygghäckarna utgörs av amerikansk hagtorn, med undantag av en häck som utgörs av häggmispel. Många buskar och häckar som tidigare utgjort bakgrund till gravvårdarna är dock borttagna.

Kvarter 1 och 2, den östra delen, är den äldsta kyrkogårdsmarken. Här finns många högresta gravvårdar från 1800-talets slut och 1900-talets början. Här bidrar bevarade häckar till rumslighet och struktur. Flera gravrader står dock utan bakgrund.

Kvarter 3 och 4 i väster utgörs till största del av 1876 års utvidgning. Denna del kännetecknas av en stor öppen gräsytta, där marken sluttar mot väster, med många korsande smala grusgångar. I nordväst finns bevarade rygghäckar, i övrigt saknar vårdarna i kvarteren bakgrund. Äldre högresta familjegravar finns främst i några gravrader i öster. De västra delarna är f.d. allmänområden, som sedan 1950-talet nyttjats för familjegravar. Endast enstaka allmänna gravplatser finns kvar och bland dem förekommer järn- och träkors. I övrigt utgörs gravvårdarna av låga och breda stenar.

På gamla kyrkogården har elva familjegravar bevarad omgärdning, sju av dem är grusgravar. Två gravplatser omgärdas av stenstolpar och järnkätting och en gravplats omges av ett gjutjärnsstaket målat i silver. Av gravplatserna som omgärdas med stenram, är två försedda med stenklot. Några av ramgravarna härrör från 1920-1940-talet och har låga, breda gravvårdar. Av intresse är också några vårdar i sand- och kalksten, tre gjutjärnskors samt en betonggjuten gravvård.

Kyrkogårdens äldsta gravvård, i form av en låg stenstolpe, är troligen rest över prästen Jöns Wermelin år 1779 (död 21 dec 1778). En gravvård av

hög ålder påträffades för några år sedan, lagd på muren intill stigporten. Den var en gång rest över två kvinnor och bär dödsåren 1778 respektive 1810. De var båda hustrur till samma man, men i två äktenskap. Nämnas bör också en äldre häll över riksdagsmannen Nils Eriksson (1748-1826) och makan Anna Maria Wahlenberg (1751-1834). Vården är försedd med en lång inskription som redogör för antalet ättlingar. Se även avsnittet *Mycket värdefulla gravvårdar*.

ÖVRE KYRKOGRÅDEN, kvarter 1-7.

1950 års utvidgning är belägen mellan kyrkan och den gamla kyrkogården. I väster på denna del finns ett gravkapell från 1955. Området omgärdas av en stenmur. Kvarteren är anlagda på båda sidor om en mittgång med kapellet i fonden. En viktig siktlinje finns här mellan kapellet och kyrkan. De båda kvarteren längst i öster, kvarter 1 och 5, är anlagda på något förhöjd mark, med korta slänter mot övriga kvarter. Inne på kyrkogården finns ett fåtal träd. Längs norra sidan står två kastanjeträd och en lind. Mitt på området finns fyra klotlönnar, vilka markerar en central sittplats. Den tidigare vattenbrunnen är borttagen men en bänk har placerats under träden.

Äldre ritningar visar en trädkrans utanför kyrkogårdsmuren. I dag återstår endast lindarna i en delvis bevarad lindallé längs vägen i norr, samt några björkar utanför muren i söder. Samtliga huvudgångar är grusbelagda och plattgångar förekommer i kvarter 6 och 7 närmast gravkapellet.

Rygghäckar förekommer sparsamt och utgörs av amerikansk hagtorn. I de södra kvarteren står samtliga gravrader fritt i gräsmattan utan bakgrund. Äldre ritningar visar att kvarter 1 och 5 i öster anlades utan häckar, men i övrigt skulle rygghäckar och sidohäckar på vissa ställen avdela och ge struktur.

Den övre kyrkogården präglas av stora gräsytor och likartade gravvårdar som alla vetter mot kyrkan i öster. Söder om gravkapellet finns ett urngravsområde. Övre kyrkogården har förlorat delar av sin rumslighet, men prydliga grusgångar och plattgångar bidrar till en strikt struktur.

NYA KYRKOGRÅDEN

Den nya kyrkogården, belägen direkt söder om den gamla kyrkogården, utgörs av 1981 års utvidgning. Marken sluttar här svagt mot väster. Området har en varierad vegetation och lummig karaktär, och omgärdas på alla sidor av häggmispelhäck. I norr växer dock kryptall och spirea mot den gamla delens stödmur. På området finns många träd av sorterna oxel och rönn. Syrenbuskar omgärdar en serviceplats.

Kyrkogården är indelad i olika avdelningar genom kvartershäckar av oxbär. I varje avdelning har en gravrad bakgrund av rygghäck, medan två alternativt tre gravrader står fritt i gemensam gräsyta, se översikt. Gravvårdarna utgörs av både låga breda stenar och små smala stenar, tillkomna i senare tid. Huvudgångarna är asfalterade och inom kvarteren finns plattgångar. Centralt på området finns en särskilt anlagd sittplats där det tidigare funnits en vattendamm som tagits bort på senare tid. Marken är belagd med skiffer. I dag finns på platsen för dammen endast en grusad yta. Sittplatsen omges av ölandstök och oxelträd.

Minneslunden från år 2012 är belägen i sydöstra gränsen på 1981 års område. Här ges utsikt över gården och Holmedalsjön i sydväst. Sittplatsen har en kvadratisk form med naturstensbelagd markyta. Fyra rönnar markerar platsens hörn. Längs sidorna finns rabatter. Den norra och östra sidan har avgränsande tujor medan övriga sidor är planterade med perenner. I mitten ligger några stora källstenar. Vid smyckningsplatsen finns en vas- och ljusbärare i smide tillverkad av Ingmar Thorängen, Karlanda.

INSKRPTIONER OCH TITLAR

Holmedals viktigaste näringar har varit jord- och skogsbruk, och de flesta invånarna har varit småbrukare. Titeln *Hemmansägaren* är mycket vanlig och anges i regel tillsammans med gårdsnamnet. En förhållandevis sent tillkommen gravvård, från 1982, minner om emigrationen med inskriptionerna *Farmare, Canada*. Många titlar med koppling till skogsnäringen förekommer; *Skogsförvaltare, Skogvaktare, Timmermärkare* och *Virkesmätaren*. Titeln *Trävaruhandlaren* påträffas på flera gravvårdar. Vid Holmerudsfors fanns både snickerifabrik och tegelbruk en bit in på 1900-talet. Troligen kan titeln *Fabrikör* knytas till dessa verksamheter.

Titlarna *Bruksinspektoren och possessionaten* står på Petter Svartengrens (1770-1841) gravvård. Här står även; "*Bondeståndets ombud för Nordmarks härad vid riksdagen 1809. Sv. Ps. no: 277*". Han var bosatt i Liane, och var, förutom riksdagsman, inspektor på Edsvalla bruk i Nors socken. Senare blev han ansvarig för brukets uppköp av timmer i Fryksdalen.⁹⁶ Något bruk fanns inte i Holmedal, och titeln *Smidesmästaren*, som förekommer på flera vårdar, går möjligen att knyta till en smedja som fanns i Myrevarv. Bland andra hantverksyrken finns titlar som; *Skräddaren, Mjölaren, Skomakaren, Snickaren* och *Muraremästare*. Andra yrkestitlar som förekommer är *Vägarbetaren, Byggmästaren* och *Mekaniker*. Handeln har varit betydelsefull, vilket titlar som *Handlanden* och *Köpman* vittnar om.

Bygdens offentliga administration representeras av titlarna; *Nämndeman, Landstingsman, F. Fjärdingsmannen, Polisman, Riksdagsmannen, "Riksdagsman och Häradssdomaren", Kommunalordförande* liksom *Kommunalkassör*. Inom det militära finns titlarna "*Löjtnant och svärdsman*" samt *Fanjunkaren*. Skolväsendet företräds av titlarna *Lektor, Läraren* samt *Lärarinnan*.

På kyrkogården finns också titlar med koppling till församlingen och religiös verksamhet; *Kontraktspresten, Kyrkovärden, "Enkefru och Prostinnan", "Folkskolläraren och Klockaren"*. Den ovanliga titeln *Testatorerna* syftar på en familjs donation till Holmedals församling. Koppling till den religiösa verksamheten har titeln *Pastor*. På samma gravvård står att läsa "*Och när tiden för hans tjänstgöring hade gått till ända begav han sig hem! Luk 1:23*". På kyrkogården finns en hög korsformad gravvård med framträdande form och berättande inskription; "*Blinde Edvin Karlsson*" (1855-1934), "*Vården restes av vänner*", "*Kristi kors vårt enda hopp*". Enligt berättelsen var det Edvin Karlssons förtjänst att Stallarbyns missionshus kunde uppföras, bl.a. genom att han samlade in pengar.⁹⁷

Flera gravplatser på Holmedals kyrkogård har kvinnliga yrkestitlar, vilket är sällsynt. En hög, påkostad gravvård har bl.a. inskriptionerna "*Här vilar systrarna Lärarinnan Olava Olsson från Bergerud*" (1874-1918) och "*Sömmerskan Ada Sofia Ögård från Bergerud*" (1878-1919), "*Älskade i livet saknade i döden*". Två gravvårdar har titeln *Barnmorskan*. Gravvården över barnmorskan Maria Nilsson (1873-1943) är försedd med hedersbetygelsen "*Det hon kunde, det gjorde hon*". Gravvården över barnmorskan Inga Wester (1897-1975) har en berättande inskription; "*Barnmorska i Venjan-Äppelbo 1921-1957*". Titeln *Poststationsförestånd.* står på en gravvård över Anna Nilsson (1866-1939). Den ålderdomligt klingande titeln *Trotjänarinnan* finns på en gravvård och syftar här på en kvinna som utfört lång och trogen tjänst i ett hushåll. Titlarna *Trotjänaren* och *Trotjänarne* påträffas också, där de sistnämnda delar gravvård med sin arbetsgivare – Fru Maria Larsson i Prästgården.

---

⁹⁶ Svenskt biografiskt lexikon, www.ra.se.

⁹⁷ Arvidsson 1998, sid.98.

Vid en familjegrav ligger en tilläggssten över fem kvinnor som var syskon. Deras namn anges tillsammans med respektive yrkestitel; *Sjuksköterskan*, *Kassörskan* och *Lärarinnan*. Se även avsnittet *Mycket Värdefulla gravvårdar*.

På Holmedals kyrkogård förekommer flera syskongravar med inskriptioner som exempelvis *Syskonen*, *Systrarna* eller *Bröderna*. Här kan också exempel nämnas på anonyma gravvårdar, där det enbart står *Far* eller *Mor*.

På både äldre och yngre gravvårdar förekommer bibelhänvisningar och psalmsverser. En del har också texter som är korta sentenser eller som är skrivna som en sista hälsning; "*Tack för allt*", "*Älskad Saknad*", "*Tro Hopp Kärlek*", "*En gård av kärlek och saknad*", "*Välsignat vare ditt minne*", "*Fri såsom fågeln lämnade du oss*", "*Grafven gömmer stoftet kärleken minnet*", "*Högt var du älskad djupt är du saknad*".

Många inskriptioner har ett tydligt religiöst budskap; "*Gud är vår tillflykt*", "*Kristus är vårt hopp*", "*På nåden vill jag leva på nåden vill jag dö*", "*Kristi kors mitt enda hopp*", "*Jesus sade den som tror på mig, skall leva om han än dör*", "*Var och en som lever och tror på mig han skall aldrig någonsin dö*", "*Jesus sade: Jag lever i skolen ock leva*", "*Min själ längtar och trängtar efter Herrens gårdar*", "*Jesus Kristus är densamme i går i dag och i evighet*", "*Jag är uppståndelsen och livet*", "*Såsom hjorten trängtar efter vattenbäckar, så trängtar min själ efter dig, o Gud*", "*Saliga äro de renhjärtade ty de skola se Gud*", "*Minnet skall vårda vad livet ägde saknaden visa vad döden tog. Joh. 14:1-3*".

En inskription är en textrad hämtad ur väckelsepsalmen *Pärleporten*, skriven av Fredrik Arvid Bloom 1917 och tonsatt av Alfred Dulin; "*Han har öppnat pärleporten så att jag fick komma in*". Dock med en omskrivning av de sista orden, vilka i original lyder "så att jag kan komma in".

På den nya kyrkogården återfinns den latinska inskriptionen "*Dona Nobis Pacem*" som betyder "*Giv oss frid*". Orden kommer från den latinska mässans "*Agnus Dei*" ("*O Guds Lamm*").

VEGETATION

Kyrkogården vid kyrkan har en trädkrans av lind med inslag av någon enstaka björk. Gräsplanen framför kyrkan i väster är planterad med björkar. Längs vägen som leder mot gamla kyrkogården (och Västra Fågelvik) finns en delvis bevarad lindallé.

Den övre kyrkogården har två kastanjeträd och en lind, liksom en grupp klotlönnar. Utanför muren i söder förekommer björk. Även här har en tidigare trädkrans utanför muren tagits ned. Rygghäckarna utgörs av amerikansk hagtorn.

Den gamla kyrkogården har i dag enstaka lönnar och en lind samt två rönnar. Norr om gamla kyrkogården står några björkar. Många träd har tagits ned under årens lopp. Yttre avgränsningshäckar liksom rygghäckar utgörs av amerikansk hagtorn, samt i ett fall av häggmispel.

På nya kyrkogården finns många träd av sorterna rönn och oxel. Utanför muren i söder förekommer någon enstaka björk. Yttre avgränsningshäck utgörs av häggmispel. Mot norr avgränsas bergtall och spirea. Rygghäckar utgörs av oxbär. Buskar som ölandstok och syren är också planterade på området.

OMGÄRDNING OCH ENTRÉER

Kyrkogården runt kyrkan omges av stenmur. Ingång sker genom muren på fem ställen. Huvudentrén i väster har två kraftiga portstolpar som kröns av höga, smäckra smideskors. Entrén är försedd med en smidesgrind. I norra muren finns två ingångar. En entré är belägen utanför kyrkans norra port, och en entré med en bredare öppning finns i nordost. Hållare i muren vittnar om att grindar har funnits här tidigare. I sydost finns en bred öppning i södra muren som vetter mot den intilliggande hembygdsgården. En entré finns också utanför kyrkans södra port. Även här finns hållare i muren men ingen grind.

Den övre kyrkogården omgärdas av stenmur och har två entréer i lika utförande. Entrén i öster ligger i princip i linje med kyrkans huvudingång. Entrén i väster ligger i anslutning till gravkapellet. Portstolparna är kraftiga och försedda med smidesgrindar.

Den gamla kyrkogården har två entréer, en i öster och en i väster. Den östra entrén utgörs av stigporten från 1681. Här finns också en smidesgrind. Den västra entrén utgörs av en öppning i stödmuren, med två låga portstolpar. Denna ingång används främst av kyrkogårdspersonalen.

Den nya kyrkogården har ingen särskilt gestaltad entré. Ingång sker via den grusväg som leder in mellan övre kyrkogården och gamla kyrkogården, och som sedan fortsätter mot prästgården i söder.

BYGGNADER

Kyrkan i nyklassicistisk stil, byggdes åren 1854-57 efter ritningar av C. G. Blom Carlsson. Arbetet utfördes under ledning av byggmästare P. Petterson från Karlstad. Kyrkan är uppförd av sten och tegel, och fasaderna är putsade i en bruten vit kulör. Sadeltaket är belagt med skiffer. Tornet i väster kröns av en öppen lanternin med spira.⁹⁸

Garaget norr om kyrkan uppges vara uppfört någon gång under 1930-1950-talet.⁹⁹ Väggarna består av faluröd träpanel och taket är belagt med korrugerad plåt.

Gravkapellet är uppfört år 1955 efter ritningar av arkitekt Gösta Fredblad, Halmstad. Byggnaden har en modern utformning med långt neddragna takfall, belagda med skiffer. Byggnaden har flera olika fasadmaterier. Mot väster utgörs mittfasaden av vitputsad betong. Sidofasaderna utgörs av träspån. Mot väster ansluter byggnaden till kyrkogårdsmuren och fasaden är här klädd med stora naturstenhällar. I gravkapellets södra vägg sitter ett blyinfattat fönster som härstammar från en gammal nedbrunnen landsortskyrka i Frankrike.¹⁰⁰

Stigporten är enligt de smidda siffrorna på fasaden uppförd 1681. Det råder dock osäkerhet kring årtalet då ett äldre fotografi visar årtalet 1618. Stigporten består av ett murat valv av otuktad kalkad natursten. Taket är pyramidformat och klätt med spån. Taket kröns av ett kors fäst på en kula av koppar.

---

⁹⁸ Bebyggelseregistret, Raä.

⁹⁹ Bebyggelseregistret, Raä.

¹⁰⁰ Danielsson 2012.

Kyrkan invigdes 1857. Huvudentrén finns i väster.

En viktig siktlinje finns mellan kyrkan och gravkapellet. Här syns trapporna och skiffergången till kyrkans port i väster.

Övre kyrkogårdens västra entré.

Övre kyrkogårdens östra entré.

Stigport från 1681 (eller ev. 1618), gamla kyrkogårdens entré i öster.

Stigporten är försedd med en smidesgrind.

Gravkapellet från 1955.

Församlingshemmet är ett f.d. vårdhem som stod klart i början av 1930-talet. Vårdhemmet stängdes 1985. Efter att byggnaden renoverats inrättades här Holmedals församlingshem.¹⁰¹ Byggnaden har fasad av faluröd träpanel och taket är belagt med tegel.

Förvaltningsbyggnaden är ursprungligen uppförd som ett annex till vårdhemmet. Här fanns några platser för psykiskt sjuka. Efter 1980-talets renovering inrättades kyrkvaktmästarens expedition med personalutrymmen här.¹⁰² Byggnaden har fasad av faluröd träpanel och taket är belagt med tegel.

Prästgårdens timrade manbyggnad uppfördes 1806.¹⁰³ Väggarna är klädda med träpanel i vit kulör och taket är belagt med tegel. Prästgården är numera i privat ägo. Församlingsexpeditionen finns kvar i byggnaden och hyrs av pastoratet. Holmedals prästgård är ett byggnadsminne och skyddas av kulturmiljölagens 3 kapitel.

Karl XII-stugan står strax intill prästgården och är en gäststuga. Enligt traditionen övernattade Karl XII i stugan i samband med fälttåget mot Norge. Stugan är uppförd 1715 och flyttad till nuvarande plats 1739. Den har hög källarvåning av gråsten samt timrad och rödpanelad övervåning med inbyggd svalgång och torvtak.¹⁰⁴ Karl XII-stugan ägs av Karlstads stift och skyddas som byggnadsminne av kulturmiljölagens 3 kapitel.

ÖVRIGT

Belysning finns i anslutning till kyrkans entréer samt vid minneslundan.

Garaget härrör från 1930-1950-talet.

Förvaltningsbyggnaden t.v. och församlingshemmet t.h. är från 1930-talet.

Holmedals prästgård uppfördes 1806.

¹⁰¹ Arvidsson 1998.

¹⁰² Arvidsson 1998.

¹⁰³ Bebyggelseregistret, Raä.

¹⁰⁴ Bebyggelseregistret, Raä.

Karl XII-stugan uppförd 1715 och flyttad till nuvarande plats 1739.

SAMMANFATTNING AV HOLMEDALS KYRKOGRÅRDS KARAKTÄRSDRAG

Kyrkogården i Holmedal, med kyrka, kapell och stigport, utgör en samlad och betydelsefull miljö som ingår i ett kulturhistoriskt värdefullt sockencentrum. Kyrkoanläggningen består av fyra delar från olika tider.

I öster ligger nuvarande kyrka från 1857 på en höjd omgiven av stenmur. Kyrkotomten karaktäriseras av gräsytor och lummig grönska från trädkransen av lind och från björkdungen utanför västra entrén. En lindallé, anlagd längs vägen som leder mot gamla kyrkogården, sammanbinder anläggningen och skänker likaså värdefull grönska.

Den övre kyrkogården, invigd 1951, ligger på andra sidan om landsvägen, väster om kyrkan. Området omgärdas av stenmur. Kvarteren är anlagda på båda sidor om en mittgång med kapellet från 1955 i fonden. En viktig siktlinje finns mellan kyrkans port i väster och gravkapellet, vilken skapar förbindelse i anläggningen. Den övre kyrkogården har en modernare prägel med större gräsytor och ett fåtal hagtornshäckar. Gravvårdarna är här enhetligt utformade, och vänder alla mot öster och kyrkan. Ett fåtal träd av lönn, kastanj och lind finns inne på området. Genom att den tidigare trädkransen utanför kyrkogårdsmuren försvunnit har platsen förlorat delar av sin rumslighet. Prydliga grusgångar och plattgångar bidrar dock till en strikt struktur.

Den gamla kyrkogården, med medeltida ursprung, omgärdas av en sten- och stödmur som i öster bryts upp av en stigport från 1681 (el. ev. 1618). Innanför muren finns en yttre avgränsning av amerikansk hagtorn. I söder avgränsar nya kyrkogårdens plantering av bergtall och spirea. Den tidigare trädkransen är helt borta. Kyrkogården saknar på så vis den rumslighet som de stora träden tidigare gav. Inne på kyrkogården finns enstaka träd som lönn, lind och rönn. Rygghäckarna utgörs av amerikansk hagtorn, med undantag av en häck som utgörs av häggmispel. Många buskar och häckar som tidigare utgjort bakgrund till gravvårdarna är dock borttagna. Den västra delen togs i bruk för familjegravar under 1950-talet och har förlorat sin tidigare karaktär. Platsen präglas av en stor öppen yta, korsad av många smala grusgångar. I dag står här övervägande låga, breda gravvårdar i likartat utförande.

De östra delarna av gamla kyrkogården, som är den äldsta gravmarken, har sparsamt med rygghäckar. Här finns en minnessten över den gamla kyrkan samt många högresta gravvårdar från 1800-talets slut och 1900-talets början. Totalt har elva gravplatser bevarad omgärdning. Sju av dessa är fortfarande grusgravar. Två av gravplatserna omgärdas av stenstolpar och järnkätting, och en gravplats omges av ett gjutjärnsstaket. Av gravplatserna som omgärdas med stenram, är två försedda med stenklot. Några av ramgravarna härrör från 1920-1940-talet och har låga, breda gravvårdar. Av intresse är också några vårdar i sand- och kalksten, tre gjutjärnskors samt en betonggjuten gravvård.

Kyrkogårdens äldsta gravvård, i form av en låg stenstolpe, är troligen rest över prästen Jöns Wermelin år 1779. En undanlagd trasig gravvård av hög ålder bär dödsåren 1778 respektive 1810. Nämnas bör också en äldre häll över riksdagsmannen Nils Eriksson (1748-1826) och makan Anna Maria Wahlenberg (1751-1834). Vården är försedd med en lång inskription som redogör för antalet ättlingar.

Den nya kyrkogården, belägen söder om den gamla, har varierad vegetation och lummig karaktär. Yttre avgränsning utgörs av häggmispel, spirea och bergtall. Många oxel- och rönträdd bidrar till att skapa rumslighet och skugga. På området förekommer också buskar som ölandstok och syren. Kyrkogården är indelad i olika avdelningar genom kvartershäckar av oxbär. I varje avdelning står ett antal

gravrader fritt i gemensam gräsyta. Centralt på området finns en särskilt anlagd sittplats. Huvudgångarna är asfalterade, medan plattgångar leder in i de olika avdelningarna.

Minneslundens särskilt anlagda sittplats med källstenar, är en betydelsefull meditationsplats i anläggningen, med utsikt över den gamla prästgården, åker och Holmedalssjön.

LAGSKYDD

Begravningsplatsen är tillkommen före 1940 och skyddas därmed av kulturmiljölagens 4 kapitel 13 § som säger "I fråga om en begravningsplats som anlagts före utgången av år 1939 krävs tillstånd av länsstyrelsen för att väsentligt ändra begravningsplatsen". Tillstånd krävs alltid för utvidgning och för uppförande eller väsentlig ändring av byggnader, murar, portaler eller andra fasta anordningar. Detta skydd omfattar även de delar av kyrkogården som är tillkomna efter 1939. Vid frågor kring förändringar och tillstånd kontakta gärna Länsstyrelsen i Värmlands län.

ATT SÄRSKILT TÄNKA PÅ I FÖRVALTNING OCH ANVÄNDNING AV HOLMEDALS KYRKOGRÅRD

Viktigt för helheten

- Stenmurarna är ett viktigt arkitektoniskt element och avgränsar kyrkogårdsdelarna både fysiskt och symboliskt från omgivningen. Stenmurarna ska bevaras.
- Stigporten ska vårdas med traditionella material och metoder.
- Kyrkogårdens ingångar med grindar av järn. Grindar ska bevaras och vårdas med traditionella material och metoder.
- Kyrkogårdens gångar bör ha bevarad sträckning och beläggning.
- Plattstigar av skiffer bör bevaras. De ger struktur och har stort miljöskapande värde.
- Viktiga platser i anläggningen är särskilt anlagda sittplatser för kontemplation. Sittplatserna bör bevaras.
- Servicestationer ska vara noga planerade och anlagda så att de inte inkräktar på gravplatser.
- Kyrkogårdens grusgravar/ramgravar är att betrakta som värdefulla. Vid återupplåtelse bör gravplatsen ha bevarad stenram och grusbeläggning, eller återläggas med grus.
- Mycket värdefulla gravvårdar, som är i församlingens ägo, ska inte avlägsnas från befintlig plats, ändras eller återupplåtas.

- Värdefulla gravvårdar, som är i församlingens ägo, bör bevaras och bör inte avlägsnas från befintlig plats. När en gravanordning som klassats som värdefull är/blir återlämnad kan gravvården/gravplatsen återanvändas, exempelvis genom att man slipar ned inskriptioner och gör nya. Dekor bör dock sparas. I de fall där inskriptionen bedöms vara av kulturhistoriskt intresse bör återupplåtelse ske utifrån vad som bedöms lämpligt i varje enskilt fall. En möjlighet är att man vänder på gravvården och gör en ny inskription. På så vis bevaras inskriptionen till eftervärlden. Återanvända gravvårdar bör förses med recyclingsymbol för att redovisa förändringen och för att uppmärksamma eventuell inskription på baksidan. I vissa fall kan originalstenen lämnas orörd och en ny liggande sten tillföras.

Viktigt för de olika delarna

- Nya gravvårdar på återupplåtna gravplatser bör anpassas efter karaktären för respektive område, vad gäller storlek, form och material. Huvudmannen ska upplysa gravrättsinnehavare om vikten av att värna de kulturhistoriska värdena vid återupplåtelse av gravplats.
- Gamla kyrkogården, kvarter 1,2 samt östra delen av kvarter 3,4. Här finns många kulturhistoriskt värdefulla gravplatser. Tillförsel av nya gravvårdar ska ske under noga övervägande och anpassas vad gäller storlek, form och material för att harmoniera med miljön och omgivande gravvårdar. Återanvändning kan med fördel komma i fråga i dessa kvarter.
- Gamla kyrkogården, kvarter 3 och 4; Här förekommer flera träkors. Att fortfarande kunna avläsa en sådan gravmarkör är av socialhistoriskt värde. Man bör bevara dessa så långt det är möjligt. När korset inte håller längre bör man tillverka en kopia, se kapitlet *Vård – och underhåll*.

Vegetation

- Antagen trädvårdsplan ska följas. Trädvårdsplanen föreslår bl.a. nyplantering av en trädkrans längs övre kyrkogårdens södra sida, samt komplettering av gamla kyrkogårdens trädkrans i norr. Den föreslår också plantering inne på gamla kyrkogården, där trädraden längs mittgången föreslås kompletteras. En trädkrans vid övre kyrkogården respektive gamla kyrkogården, liksom plantering av rumsbildande träd inne på gamla kyrkogården, är en viktig del av kyrkogårdens gestaltning.
- Äldre planteringsritningar och växtförslag bör vara vägledande om man önskar söka tillstånd för nyplanteringar.
- Kvartershäckar utgör bakgrund till gravvårdar. De är betydelsefulla för kyrkogårdens struktur och karaktär och bör bevaras.
- Äldre perenna växter vid gravplatser bör bevaras i möjligaste mån.

MYCKET VÄRDEFULLA GRAVVÅRDAR HOLMEDAL

* = återlämnad grav

Gravnummer: saknas*

Tillkomstår: 1810

Urvalskriterium: Hög ålder, material- täljsten, inskription- ortnamn, upplevelsevärde. Gravvården påträffades för några år sedan, lagd på gamla kyrkogårdsmuren intill stigporten. Vården är av på mitten och förvaras numera inomhus. Enligt kyrkoboken är stenen rest över två unga kvinnor, som var hustrur till samme man, i två olika äktenskap. Första hustrun till And. Olsson i Hajom, var Marit Bryntesdotter som avled 28 år gammal. Andra hustrun var Anna Bryntesdotter som dog 32 år gammal i rödsot. Hon står noterad som piga i bostaden när första hustrun dog.

Karaktäristik: Högsml gravvård av täljsten med rundad topp och sidoprofiler. Stenen har en ålderdomlig form som kan härledas till en äldre typ av gravvårdar av trä, s.k. dödsbrädor. På toppen finns små huggna mönster, ev. symboler. Inskription: MBD född 1768 död 19 junii 1796. ABD född 1778 död 26 augustii 1810 Hajom.

Gravnummer: 8 1 01 33

Tillkomstår: 1934

Urvalskriterium: Inskription- "Blinde", bibelord, berättande, upplevelsevärde, tidstypisk, miljöskapande. Enligt berättelsen var det Edvin Karlssons förtjänst att Stallarbyns missionshus kunde uppföras, bl.a. genom att han samlade in pengar.¹⁰⁵

Karaktäristik: Hög gravvård utformad som ett stort kors. Inskription: Blinde Edvin Karlsson *7/6 1855 +12/11 1934 Vården restes av vänner/Kristi kors vårt enda hopp.

Gravnummer: 8 1 01 71a-d

Tillkomstår: 1926

Urvalskriterium: Inskription- ortnamn, tidstypisk, miljöskapande.

Karaktäristik: Gravvård i form av en sockel samt en urna med två duvor. Gravplatsen är planterad med hasselört. Inskription: Emil Person 1869-1926 makan Kristina 1862-1937 Tveten familjegrav.

Gravnummer: 8 1 01 77

Tillkomstår: 1936

Urvalskriterium: Inskription- ortnamn, sentens, upplevelsevärde, tidstypisk, miljöskapande.

Karaktäristik: Låg, tredelad gravvård med stjärnsymbol samt symboler av oljelampor. Inskription: Olga Linnea Abelson Hän *1904 +1936 Högt var du älskad, djupt är du saknad.

¹⁰⁵ Arvidsson 1998, sid.98.

Gravnummer: 8 1 01 89

Tillkomstår: 1936

Urvalskriterium: Inskription- titel, ortnamn, tidstypisk, miljöskapande. Titeln trojänare syftar här på en man som arbetat under lång tid på en gård.

Karaktäristik: Låg, grovt huggen gravvård med korssymbol. Inskription: Trojänaren Johan Andersson *29/3 1850 +13/5 1936 Holmedal.

Gravnummer: 8 1 01 85-86

Tillkomstår: (1932)

Urvalskriterium: Material- trä, inskription- ortnamn. Enligt gravboken avled Alma Dahlin 1932 och Anders Dahlin 1938. Träkorset och namnplattan är troligen utbytt i senare tid.

Karaktäristik: Träkorset. Inskription: Alma-Anders Dahlin Bäckevarv.

Gravnummer: 8 1 01 96a-c

Tillkomstår: 1906

Urvalskriterium: Inskription- ortnamn, upplevelsevärde.

Karaktäristik: Hög gravvård vars framsida upptas av ett skulpterat ekträd i relief. Inskription: J. O. Mossberg Sollom f. 1836 d. 1906. Hustrun Klara Mossberg f. 1863 d. 1925. Familjegrav.

Gravnummer: 8 1 01 106

Tillkomstår: (1863)

Urvalskriterium: Inskription- titel, person- och lokalhistoria. Gravvården är troligen rest under 1900-talets början.

Karaktäristik: Hög gravvård med korssymbol och schablondekor. Inskription: Kontraktsposten Aron Albrechtsson född d. 2/9 1806 död 6/11 1863.

Gravnummer: 8 1 01 126-127 Tillkomstår: 1901, 1937
Gravplatsen har två gravvårdar.

Urvalskriterium: Inskription- titel, ortnamn, lokalhistoria, tidstypisk, miljöskapande.

1. Karaktäristik: Låg gravvård med korssymbol och schablondekor. Inskription: Erik Sehlman *1817 +1901.
2. Karaktäristik: Hög bred gravvård med korssymbol och dekor av stiliserad växtlighet. Inskription: Trävaruhandlaren Thure Sehlman *1856 +1937 Tången.

Gravnummer: 8 1 01 129 Tillkomstår: saknas
Det råder osäkerhet om gravnumret stämmer.

Urvalskriterium: Inskription- titel, person- och lokalhistoria, tidstypisk, miljöskapande.

Karaktäristik: Hög gravvård med korssymbol och schablondekor. Inskription: Folkskolläraren och klockaren O. Ohlssons familjegrav.

Gravnummer: 8 1 01 145a-b Tillkomstår: 1932

Urvalskriterium: Inskription- bibelord, upplevelsevärde, tidstypisk, miljöskapande.

Karaktäristik: Hög s.k. bautasten. Inskription: Gustaf Andersson Grottnäs * den 12/1 1861 + den 25/5 1946
Tilda Andersson *den 15/11 1859 + den 5/5 1932.
Jesus Kristus är densamme igår idag och evighet.

Gravnummer: 8 1 01 150* Tillkomstår: 1779

Urvalskriterium: Hög ålder, person- och lokalhistoria.
Gravvården är troligen rest över kyrkoherde Jöns Wermelin som avled 66 år gammal den 21 dec 1778. I kyrkoboken står han skriven som E Joannes Wermelin. I församlingens digitala gravbok står kyrkorådet som innehavare för den gravsatte, som där står skriven som Wermélius. Övriga uppgifter saknas. Årtalet 1779 skulle kunna förklaras av att minnesvården restes året därpå, eftersom Wermelin avled i december, och troligen inte gravsattes förrän kommande år, när tjälen gått ur marken.

Karaktäristik: Enkel gravvård utformad som en stenstolpe. Inskription: E.W. 1779.

Gravnummer: 8 1 01 162*

Tillkomstår: 1943

Urvalskriterium: Inskription- titel, sentens, person- och lokalhistoria.

Karaktäristik: Grovt huggen gravvård med tempelmotiv.

Inskription: Barnmorskan Maria Nilsson *1873 +1943

Tveten. Det hon kunde, det gjorde hon.

Gravnummer: 8 1 01 193

Tillkomstår: 1956

Urvalskriterium: Inskription- ortnamn, sentens, upplevelsevärde.

Karaktäristik: Låg bred gravvård. Inskription: Kristina Olsson *19/8 1847 +4/4 1956 Mølnerud. På nåden vill jag leva på nåden vill jag dö.

Gravnummer: 8 1 01 247

Tillkomstår: 1936

Urvalskriterium: Material- betong, glas, unik, lokalhistoria – troligen tillverkad vid lokalt gjuteri, upplevelsevärde, inskription- text ur väckelsepsalmen "Pärleporten", skriven av Fredrik Arvid Bloom 1917 och tonsatt av Alfred Dulin, dock med omskrivning av de sista orden, vilka i original lyder "så att jag kan komma in".

Karaktäristik: Låg bred betonggjuten gravvård. Namnplattan är försänkt och skyddas genom en glasskiva. Namnplattan är målad med svart färg och har förgylld text. Inskription: Levina Gustavsson *19/12 1904 *10/1 +1936 "Han har öppnat pärlporten så att jag fick komma in".

Gravnummer: 8 1 01 274

Tillkomstår: 1916

Urvalskriterium: Inskription- titel, ortnamn, tidstypisk, miljöskapande.

Karaktäristik: Hög obeliskformad gravvård med inskriptioner på flera av sockelns sidor. Inskription: Handlanden Erik Eriksson Häljebyn *3/12 1841 +19/2 1916. Hustrun Kajsa Eriksson född Nilsson *26/4 1844 +24/9 1916/Barn: Maria *18/5 1884 +6/3 1900 Emma *30/3 1886 +28/4 1896/Barn: Karin *11/2 1868 +4/6 1904 Ingeborg *6/6 1879 +25/4 1907.

Gravnummer: 8 1 02 1 Tillkomstår: 1826, 1920, 1938
Gravplatsen har tre gravvårdar.

Urvalskriterium: Hög ålder, inskription- titel, ortnamn, berättande, upplevelsevärde. Riksdagsmannen Nils Ersson kallades Snutaselsgubben. På hällen redogörs över hur många ättlingar som var i livet respektive hade dött. Inskriptionen är dock svårläst och siffrorna svårtolkade.

1. Karaktäristik: Stor stenhäll med lång inskription över hela ytan. Inskription: Här under hwila riksdagsman och häradsdomaren Nils Ericksson född d. 26 juni 1748 död d. 31 janu 1826 och dess maka Anna Maria Wahlenberg född d. 6 apr 1751 död d. 19 nov 1834 från Selen. Deras barn och barnabarns barn wore på den förres begrafning lefvande 193 förut döde 23 och på den sednares 155 lefvande och förut döde 31. Således sa..... ..... nov 183 både levande.....döde (mycket svårläst).

2. Karaktäristik: Häll av sand- eller kalksten.
Inskription: Nämndeman Nils Nilsson *15/5 1810 +15/4 1884 landstingsman Nils Nilsson *19/7 1834 +20/11 1877 hans hustru Stina Nilsson 15/4 1871 +9/12 1920.

3. Karaktäristik: Häll av skiffer. Inskription: Nils Selander *16/9 1887 +18/4 1938 poststationsförestånd. Anna Nilsson *1/3 1866 +25/3 1939 Ingeborg Nilsson *24/8 1875 +3/3 1950.

Gravnummer: 8 1 02 19b Tillkomstår: 1873

Urvalskriterium: Material- marmor, hög ålder, inskription-titel, sentens, person- och lokalhistoria, upplevelsevärde.

Karaktäristik: Gravvård av marmor som har form av en uppslagen bok. Inskription: Kontraktsposten Johan Fagergren född den 4/11 1802 död den 2/4 1873. Grafven gömmer stoffet kärleken minnet.

Gravnummer: 8 1 02 20-22 Tillkomstår: 1928, 1973
Gravplatsen har två gravvårdar.

Urvalskriterium: Inskription- titel, ortnamn, sentens, berättande, bevarad grusgrav, material- järnkätting. Den liggande hällen är också intressant då den redovisar fem kvinnor med yrkestitlar.

1. Karaktäristik: Grusgrav omgärdad av stenstolpar förbundna med kätting. Hög gravvård med korssymbol. Inskription: Till minnet av Sven Andersson *18/2 1850 +8/4 1929 kommunalordförande i Holmedal 1874-1928 landstingsman 1894-1906 hans maka Stina Jacobsdotter *30/6 1858 +15/10 1929 Rössbyn. Gud är vår tillflykt.

2. Karaktäristik: Häll med korssymbol. Inskription: Sjuksköterskan Maja Andersson *1883 +1950 Kassörskan Ingeborg Andersson *1885 +1956 Lärarinnan Lisa Andersson *1889 +1969 Lärarinnan Jenny Andersson *1887 +1972 Kassörskan Anna-Stina Andersson *1881 +1973.

Gravnummer: 8 1 02 34a-c Tillkomstår: 1931, 1935.
Gravplatsen har två gravvårdar.

Urvalskriterium: Bevarad ramgrav, inskription titel, symbol, lokalhistoria, tidstypisk, miljöskapande.

Karaktäristik: Familjegrav omgärdad med stenram, numera igensådd med gräs. På den bakre ramen står två gravvårdar.

1. Karaktäristik: Hög gravvård med korssymbol. Framsidan upptas av en stor tall. Inskription: Skogvaktaren Malte Olsson Mølnerud *10/7 1901 +6/1 1931.

2. Karaktäristik: Hög gravvård med korssymbol. Gravvården är försedd med en namnteckning. Inskription: Skogsförvaltaren Gustav Adolf Olsson Mølnerud familjegrav. Hustrun Kristina Olsson *11/11 1870 +60/10 1935 Gustav Adolf Olsson *3/1 1872 +9/7 1945.

Gravnummer: 8 1 02 35

Tillkomstår: 1871

Urvalskriterium: Material- kalk/sandsten, marmor, biskviporslin, hög ålder, person- och lokalhistoria.

Karaktäristik: Låg naturromantisk sten, troligen sandsten, försedd med ett krönande kors samt infälld stenplatta av marmor. Ytan är täckt av fint skulpterad murgröna/vinblad. Över namnplattan sitter en infälld biskviporslins-medaljong efter förlaga av Bertel Thorvaldsens motiv *Dagen*. Inskription: Maria Kristina Hammar f. Biesert den 8 juni 1837 död 25 aug 1871.

Gravnummer: 8 1 02 39a-b

Tillkomstår: 1929

Urvalskriterium: Inskription- titel, ortnamn, sång ur Svenska Missionsförbundets sångbok, upplevelsevärde.

Karaktäristik: Gravvård utformad som en stubbe på vilken en uppslagen bok ligger. Inskription: Träv-handl. Albin Andersson *1859 +1929 S.M.S. nr 747 hustrun Katharina *1865 +1934 H-fors familjegrav.

Gravnummer: 8 1 02 48

Tillkomstår: 1903

Gravplatsen har tre gravvårdar.

Urvalskriterium: Inskription- titel, person- och lokalhistoria, tidstypisk, miljöskapande.

1. Karaktäristik: Hög s.k. bautasten på sockel. Inskription: Kontraktsposten E. A. Unger *30.8.1824 +19.5.1903 och hans maka Maria född Åberg *4.8.1827 +12.11.1910.

2. Karaktäristik: Låg pulpetformad gravvård. Inskription: Erik Wiking Unger.

3. Karaktäristik: Låg pulpetformad gravvård. Inskription: Jonas Unger.

Gravnummer: 8 1 02 59 a-c

Tillkomstår: 1920

Urvalskriterium: Inskription- titel, bevarad ramgrav, material- järnkätting, tidstypisk, miljöskapande.

Karaktäristik: Familjegrav omgärdad av stenram samt stenstolpar förbundna med kätting. Gravvården är hög och smal. Framsidan upptas av ett altare/podium på vilken en oljelampa står. Inskription: Handlanden Sven Tolfsson *1849 +1925 hans maka Kristina *1849 +1920.

Gravnummer: 8 1 02 60 a-b + Tillkomstår: 1915
Gravnummer: 8 1 02 68

Urvalskriterium: Inskription- titel, ortnamn, bevarade grusgravar, upplevelsevärde, tidstypisk, miljöskapande. Titeln trotjänarne syftar här på personer som arbetat under lång tid på en gård.

Karaktäristik: Två grusgravar, omgärdade av stenramar, delar på en gravvård. Gravvården är hög och smal med korsymbol. Inskription mot öster: Fru Maria Larsson Prästgården *12/11 1835 +14/3 1921. Inskription mot väster: Trotjänarne Kajsa Jacobson *3/1 1855 +15/1 1915 Axel Larson *12/5 1883 +17/10 1917 Prästgården.

Gravnummer: 8 1 02 103a-b Tillkomstår: 1917

Urvalskriterium: Inskription- titel, ortnamn, sentens.

Karaktäristik: Hög smal gravvård. Inskription: Skräddaren Olof Anderson Bergerud *25/10 1826 +20/11 1911 Hustrun Sofia Anderson *22/10 1834 +6/8 1917. En gård av kärlek och saknad.

Gravnummer: 8 1 02 104a-c Tillkomstår: 1918

Urvalskriterium: Inskription- titel, ortnamn, sentens, upplevelsevärde, tidstypisk, miljöskapande. Monumental gravvård, rest över två yrkesarbetande kvinnor som dog i relativt ung ålder. Enligt kyrkoboken dog småkollärrarinnan Olava Olsson av differi. System och sömmerskan Ada Sofia Ögård dog av lungshot.

Karaktäristik: Hög gravvård i klassicerande stil. Flera profilerade socklar kröns av en stor urna. Diabasstenen är polerad med stiliserad växtdekor. Inskription: Här vilar systrarna lärarinnan Olava Olsson från Bergerud *3/3 1874 +27/10 1918 Sömmerskan Ada Sofia Ögård från Bergerud *4/8 1878 +29/4 1919 Martin Olsson *29/8 1870 +19/4 1960. Älskade i livet saknade i döden.

Gravnummer: 8 1 02 113-115 Tillkomstår: 1883

Urvalskriterium: Material- sandsten, hög ålder, inskription- titel, ortnamn.

Karaktäristik: Hög gravvård i naturromantisk stil. Ytan är fint skulpterad av slingrande murgröna/vinblad. Inskription: Timmermärkaren Anders Andersson Holmerud född den 14/8 1814 död den 26/6 1883. Familjegrav. Arthur Abelsson *1879 +1958 Anton Abelsson *1891 +1968 makan Alma *1889 +1979.

Gravnummer: 8 1 02 117a-b

Tillkomstår: 1927

Urvalskriterium: Inskription- ortnamn, ålderdomlig form- ett ideal som förespråkades under 1920-talet, miljöskapande. Familjegrav för Olof Andersson (1837-1927).

Karaktäristik: Ålderdomligt utformad gravvård med spetsig topp och stjärnsymbol. Längs kanten finns en dekorrand. Inskription: Olof Andersson Myrvarf familjegrav.

Gravnummer: 8 1 02 134a-b

Tillkomstår: 1920

Urvalskriterium: Inskription- titel, ortnamn, tidstypisk, miljöskapande.

Karaktäristik: Obeliskformad gravvård. Inskription: Hemmansägaren Nils Andersson *13/7 1871 +1/1 1920 hustrun Anna Maria *27/7 1872 +21/5 1957 Upsal.

Gravnummer: 8 1 02 181a-e

Tillkomstår: 1903

Urvalskriterium: Inskription- titel, ortnamn, person- och lokalhistoria, tidstypisk, miljöskapande.

Karaktäristik: Hög gravvård med symbol av ett kors samt två korslagda palmlblad. Inskription: Riksdagsmannen Erik Andersson f. Upsal *7/6 1837 +18/12 1906 hustrun Kattarina Anders:n *1/8 1831 + 30/10 1903.

Gravnummer: 8 1 03 1

Tillkomstår: 1917

Urvalskriterium: Inskription- ortnamn, tidstypisk, miljöskapande.

Karaktäristik: Obeliskformad gravvård. Inskription: Nils O. Norelius *17/1 1862 +22/2 1941 Anna Norelius född Eriksson *7/6 1870 +8/10 1917 Klockaregården.

Gravnummer: 8 1 03 2

Tillkomstår: 1885

Urvalskriterium: Material- sandsten, marmor, hög ålder, upplevelsevärde.

Karaktäristik: Gravvård i naturromantisk stil. Sockelns yta är fint skulpterad av slingrande murgröna/vinblad. Stort marmorkors med namninskrift. Inskription: Inge Fjellman *3/8 77 + den 17/2 85.

Gravnummer: 8 1 03 3-5 Tillkomstår: 1841, 1848,
Gravplatsen har fem gravvårdar. 1857, 1869, ca 1900

Urvalskriterium: Material- gjutjärn, kalksten, hög ålder,
person- och lokalhistoria, tidstypisk, miljöskapande,
upplevelsevärde.

1. Karaktäristik: Hög s.k. bautasten, dold bakom
slingrande vildvin. Enligt en anteckning i gravboken
nedsattes en urna för Hilda Kristina Olsson (* 19/2 1873 +
22/11 1941) i familjegraven den 3 dec 1941. Det står
noterat att det var den första eldbegängelsen i
Holmedal. Inskription: E. Olson Liane familjegrav.

2. Karaktäristik: Gjutjärnskors (längst t.v.).
Nils Lorentz Atterberg var kyrkoherde i Holmedal och
gift med änkan Maria Augusta f. Warberg.
Inskription: Emil Atterberg född 1843 död 1857

3. Karaktäristik: Gjutjärnskors (mitten).
Inskription: Här hvilar enkefru prostinnan Maria Augusta
Atterberg född Warberg 1804 död 1869. Sv. Ps. 235. v. 5.

4. Karaktäristik: Gjutjärnskors (längst t.h.).
Inskription: N. L. Atterberg född den 3 september 1780
död den 26 januari 1848.

5. Karaktäristik: Hög gravvård i kalksten.
I en äldre gravbok står troligen en notering om en
gravsättning som inte är markerad med någon
gravvård; "E:s farmor, syster t. Svart. mellan gravarna".
Inskription: Bruksinspectoren och possessionaten Petter
Svartengren *i Sällom d. 17 oct 1770 +den 14 maj 1841.
Bondeståndets ombud för Nordmarks härad vid
riksdagen 1809. Sv. Ps. no: 277.

Gravnummer: 8 1 03 6 Tillkomstår: 1907

Urvalskriterium: Material- gjutjärn, inskription-
berättande, person- och lokalhistoria.¹⁰⁶

Karaktäristik: Familjegrav omgärdad av stenram och ett
gjutjärnsstaket målat i silver. Gravplatsen är numera
igensådd med gräs. Inskription: Aron Eklund *10/10 1851
+27/9 1907. Föräldrarna voro: Jacob Leonard Ekelund
*1816 +1871 Katarina Eriksdotter *1817 +1866.

¹⁰⁶ I kyrkoarkivet finns ett kostnadsförslag från 1957 från Åkes
Konstsmide & Gravvårdsrenoveringar i Karlstad, vilken redogör för
rengöring, målning av staket och förgyllning av gravvårdens bokstäver.

Gravnummer: 8 1 03 7

Tillkomstår: (1915)

Urvalskriterium: Material- trä, socialhistoria, upplevelsevärde- den enkla vården står i kontrast till de påkostade gravvårdarna intill. Gravplatsen är planterad med kärleksört. Enligt gravboken är den första gravsatta Maria Magdalena Andersson f. Ekelund (1844-1915). I graven vilar också hennes barn Maria Viktoria Andersson (1866-1921) samt Levin Andersson (1869-1944).

Karaktäristik: Träkors. Inskription: saknas

Gravnummer: 8 1 03 9

Tillkomstår: 1929

Urvalskriterium: Inskription- titel, ortnamn, lokalhistoria, tidstypisk, miljöskapande. Familjegraven tillhör trävaruhandlare Anders Laurentius Eriksson (1882-1929), i graven vilar också Gerda Ingeborg Eriksson (1892-1969).

Karaktäristik: Hög gravvård med symbol av en oljelampa. Inskription: Trävaruhandlare A. L. Eriksson Skålerud familjegrav.

Gravnummer: 8 1 03 151b

Tillkomstår: 1938

Urvalskriterium: Gravvård i anslutning till f.d. allmänområde, inskription- ortnamn.

Karaktäristik: Liten gravvård med symbol av en oljelampa. Inskription: Anna C. Andersson Hän *1858 +1938.

Gravnummer: 8 1 03 152a

Tillkomstår: 1938

Urvalskriterium: Gravvård i anslutning till f.d. allmänområde, inskription- sentens.

Karaktäristik: Liten pulpetsten. Inskription: Far *1869 +1938. Välsignet vare ditt minne.

Gravnummer: 8 1 03 180a

Tillkomstår: 1936

Urvalskriterium: Material- järn, gravvård i anslutning till f.d. allmänområde.

Karaktäristik: Järnkors. Inskription: Ingeborg Andersson Holmerud *30/12 1856 +13/4 1936.

Gravnummer: 8 1 03 195

Tillkomstår: 1938

Gravplatsen har två gravvårdar.

Urvalskriterium: Gravvårdar i anslutning till f.d. allmänområde,

Karaktäristik: Två små gravvårdar i likartad form och med lika symboler- ett kors och ett palmblad med rosett.

1. Inskription: Stefanus Olsson 1878-1938 Gårdtveten.

2. Inskription: Lydia Olsson 1888-1957 Gårdtveten.

Gravnummer: 8 1 04 81

Tillkomstår: 1913

Urvalskriterium: Material- marmor, ovanlig utformning, miljöskapande.

Karaktäristik: Tvådelad gravvård med en grovt bearbetad sockel, i vilken en mindre marmorsten står lutad. Inskription: August Brask *1841 +1913.

Gravnummer: 8 1 04 85

Tillkomstår: (1914)

Urvalskriterium: Material- trä. Enligt uppgift är korset uppsatt under de senaste tjugo åren, troligen som ersättning för ett tidigare träkors.

Karaktäristik: Träkors av ek. Inskription: Olof Andersson 1832-1914 Kajsa Simonsdotter 1836-1919 Maja Wall 1858-1936 Johannes Olofsson 1878-1954.

Gravnummer: 8 1 04 98

Tillkomstår: 1914

Urvalskriterium: Inskription- ortnamn, miljöskapande-ovanlig dekor och många symboler tillför ett upplevelsevärde.

Karaktäristik: Medelhög gravvård med schablondekor och många symboler; ett hjärta, ett kors, två korslagda ankare, stjärnor, murgröna/vinblad, stjärnor och palmblad. Inskription: Elin Pärsson Kroken *11/3 1840 +3/12 1914.

Gravnummer: 8 1 04 117-119

Tillkomstår: -

Det råder osäkerhet om gravnumret.

Urvalskriterium: Inskription- "Mor". Den anonyma inskriptionen tillför ett upplevelsevärde.

Karaktäristik: Pulpetsten. Inskription: Mor.

Gravnummer: 8 1 04 137-138

Tillkomstår: 1942

Urvalskriterium: Material- trä.

Karaktäristik: Träkors. Inskription: Anders Karlsson 1874-1953 makan Matilda 1881-1942 Månstad.

Gravnummer: 8 1 04 226A-B

Tillkomstår: 1888, 1916.

Gravplatsen har två gravvårdar.

Urvalskriterium: Inskription- ortnamn, tidstypisk, miljöskapande.

1. Karaktäristik: Hög gravvård med korsymbol. Inskription: Aron Andersson *27/3 1841 +18/3 1888 hustrun Anna Andersson *27/4 1841 +22/5 1915 Sv. Ps. 461 v.1. Fr. Myrvarf.

2. Karaktäristik: Tvådelad gravvård vars sockel utgörs av en sten med stubbform. I stubben står en svart polerad diabassten med stjärnsymbol. Inskription: Anna Maria Aronsson Fr. Myrhvarf *10/6 1872 +13/5 1916.

Gravnummer: 8 2 03 1-2

Tillkomstår: 1956

Urvalskriterium: Inskription- titel, ortnamn, samhällshistoria. Titeln trotjänarinna syftar här på en kvinna som arbetat under lång tid i ett hushåll. I graven vilar också Elof Melker Persson (1891-1973).

Karaktäristik: Låg, bred gravvård med symbol av en oljelampa. Inskription: Trotjänarinnan Stina Andersson *22/10 1876 +10/2 1956 Tveten.

VÄRDEFULLA GRAVVÅRDAR HOLMEDAL

*= återlämnad gravplats

8 1 01 21-a-d	8 1 03 10b
8 1 01 24-25	8 1 03 31-33
8 1 01 41-42	8 1 03 54-55
8 1 01 80-81	8 1 03 74-75
8 1 01 95a	8 1 03 93-94
8 1 01 100a-d	8 1 03 136-138
8 1 01 130-131	8 1 03 221
8 1 01 139a-e	
8 1 01 148a-d	8 1 04 1a-c
8 1 01 175a-b	8 1 04 4a-b
8 1 01 222-223	8 1 04 55-56
8 1 01 235-236	8 1 04 152-155
8 1 01 241-243	8 1 04 158-160
8 1 01 265	8 1 04 201B
	8 1 04 217
8 1 02 6a-b	8 1 04 218-222
8 1 02 8	
8 1 02 9-11	
8 1 02 29a-b	
8 1 02 43a-b	
8 1 02 44-46	
8 1 02 63-64a-g	
8 1 02 69a-b	
8 1 02 70	
8 1 02 71a-b	
8 1 02 77	
8 1 02 97	
8 1 02 98	
8 1 02 99a-b	
8 1 02 100cd-101	
8 1 02 105a-b	
8 1 02 110	
8 1 02 120a	
8 1 02 120-121a	
8 1 02 124	
8 1 02 125-127	
8 1 02 128a-b	
8 1 02 130 a-c	
8 1 02 131-133	
8 1 02 137-138	
8 1 02 139a-c	
8 1 02 144a-c	
8 1 02 160a-b	
8 1 02 164a-b	
8 1 02 165a-c	
8 1 02 168-169	
8 1 02 172-173	
8 1 02 184-186	